

Otázky ke státním bakalářským zkouškám Studijní obor: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

Následující seznam obsahuje povinnou literaturu k SZZ v daných perspektívách (sociologicko-antropologická, politologická a filosofická) sestavenou na základě akreditovaných sylabů vyučovaných předmětů. Jedná se o vždy o pět vybraných titulů za každý obor, tj. dohromady 15 titulů. Na internetu bude dále seznam doporučené literatury, která je relevantní k SZZ.

Antropologie a sociologie

Berger, Peter; Luckmann, Thomas. *Sociální konstrukce reality*.

Giddens, Anthony. *Sociologie*.

Jandourek, Jan. *Úvod do sociologie*.

Murphy, Robert F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*.

Soukup, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*.

Politologie

Held, David. *Models of Democracy*.

Heywood, Andrew. *Politické ideologie*.

Heywood, Andrew. *Politologie*.

Kymlicka, Will. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*.

Miller, David. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*.

Filosofie

Descartes, René. *Rozprava o metodě*.

Fromm, Erich. *Mít nebo být?*

Kuhn, Thomas Samuel. *Struktura vědeckých revolucí*.

Störig, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*.

Vernant, Jean-Pierre. *Počátky řeckého myšlení*.

Studenti/ky si na základě seznamu doporučené literatury sestaví vlastní seznam literatury, který předloží u SZZ. Studenti/ky si musí ke každé otázce vybrat minimálně jeden titul ze seznamu doporučené literatury. Studující si mohou vybrat i titul mimo doporučenou literaturu, ale musí jej dopředu konzultovat s příslušným vyučujícím. Povinná literatura do seznamu nebude zahrnuta, její znalost bude automaticky vyžadována. Kandidáti předloží seznam prostudované literatury k SZZ strukturovaně podle jednotlivých okruhů. Dohromady tedy studentky a studenti musí důkladně prostudovat minimálně 30 titulů.

Zkouška SZZ trvá 30 minut a studující si připraví vlastní vystoupení na cca 15 minut podle zadaných bodů. Komise předpokládá znalost všech uvedených bodů v daném okruhu, jakkoli vystoupení studujícího nemusí vyčerpat všechna témata. Student/ka musí uchopit dané téma z hlediska sociálních věd, k čemuž by měl zároveň využít filosofického pozadí jako určitého základu. Klíčové je tudíž sociologicko-antropologické a politologické uchopení témat SZZ, které tak odpovídá modernímu trendu v sociálních vědách, totiž interdisciplinaritě. Po vystoupení studenta/ky komise položí otázky v návaznosti na jejich projev a obsah otázky.

1. Člověk mezi svobodou a sociální podmíněností

Sociologicko-antropologická perspektiva

- socializace a výchova jako proces determinující jedince
- otázka potřeb jedince, jejich podmíněnosti a vlivu na normy a hodnoty jedince
- problematika sociální stratifikace a mobility

Politologická perspektiva

- liberální pojetí svobody (J. S. Mill), dva pojmy svobody (I. Berlin) a jejich kritika
- účinná a formální svoboda; svoboda jako autonomie a svoboda jako možnost dělat si co chci
- svoboda jako politická účast a svoboda, která začíná tam, kde končí politika

Filosofická perspektiva

- politická svoboda v klasické řecké polis, historický vývoj řecké polis a první politické teorie
- svoboda jako osobní svoboda vůle (stoikové, křesťanství, moderna)
- paradoxy a otázky postmoderní svobody

2. Člověk jako tvůrce i výtvar kultury

Sociologicko-antropologická perspektiva

- kultura jako adaptační proces
- proces enkulturace a jejího vlivu na jedince a společnost
- hlavní oblasti projevu kultury a její identifikace, difúze kulturních prvků, akulturace, vlastnosti kultury

Politologická perspektiva

- politická kultura a tři typy politické kultury
- tři typy legitimacy a krize legitimacy,
- proč dochází k revolucím – Marxovo pojetí a nemarxistické teorie

Filosofická perspektiva

- definice scholé ve starém Řecku ve spojení s ideálem Dobra a Krásy
- latinské pojetí „colere“ a vznik kultury jako specifického druhu vzdělanosti
- kulturní zlomy a ideály vzdělanosti v historii Západu (středověk, renesance, moderna)

3. Spravedlnost v životě člověka a společnosti.

Sociologicko-antropologická perspektiva

- konformita jako základní aspekt společenského uspořádání
- sociální řád a sociální nerovnost
- etnická, genderová a třídní diferenciacie

Politologická perspektiva

- utilitarismus a spravedlnost jako maximalizace užitku
- Rawls a liberálně-egalitární teorie spravedlnosti jako férovosti
- Nozick a libertariánské pojetí spravedlnosti jako oprávnění, Waltzer a komunitaristické pojetí spravedlnosti jako kulturní pluralismus

Filosofická perspektiva

- reformní pokusy antických zákonodárců (Lýkurgos, Solón, Kleisthénés)
- klasické teorie spravedlnosti v antice (Sókratés, Platón, Aristotelés, Cicero, Augustin)
- vznik a vývoj teorií přirozeného práva a ideje lidských práv

4. Člověk ve vztahu k přírodě

Sociologicko-antropologická perspektiva

- vývoj vztahu společnosti k přírodě, jeho důsledky a otázka biologické determinace společnosti
- vznik civilizace, města jako uměle vytvořené prostředí fyzicky oddělující člověka od okolní přírody, kultura jako umělá příroda
- ekologická krize a její politické, ekonomické a společenské důsledky

Politologická perspektiva

- národ jako kulturní společenství a národ jako politické společenství, rozdíl mezi občanským a národnostním principem
- různé druhy nacionalismu: liberální nacionalismus, konzervativní nacionalismus, rozpínavý nacionalismus, protikoloniální nacionalismus

Filosofická perspektiva

- mýty o vzniku člověka, vztah člověka ke kosmu v předdějinných civilizacích
- pojetí řecké *fýsis* a římské *natura* vázané na statut řemeslné dovednosti (téchné, ars) ve starém Řecku a Římě
- romantický obrat k přírodě, její pojetí v osvícenství a v současné filosofii

5. Člověk jako politická bytost

Sociologicko-antropologická perspektiva

- konfliktualistické paradigma
- problematika moci v dnešní společnosti a moderní demokracie
- problematika komunikativního a instrumentálního jednání (J. Habermas)

Politologická perspektiva

- teorie státu a základní rasy státu: patriarchální stát, pluralistický stát, neopluralistická teorie státu, nová pravice a stát jako Leviathan

- úloha státu: minimální stát, stát jako nástroj rozvoje, sociálně-demokratické státy, z kolektivizované státy, totalitní státy, vyprázdňené státy
- vliv globalizace, mezinárodních a nadnárodních institucí na suverenitu státu, víceúrovňová správa věcí veřejných

Filosofická perspektiva

- vznik politického prostoru v řecké polis a v římské res publica
- klasické definice člověka z hlediska politického života (Platón, Aristotelés, Akvinský, Arendtová)
- proměna vztahu jednotlivce a státu v liberalismu 19. století a totalitarismu 20. století

6. Člověk jako tvůrce a objekt ideologií

Sociologicko-antropologická perspektiva

- etnocentrismus, evropocentrismus a kulturní relativismus, pluralita kultur
- dav, masa a vznik masové a konzumní společnosti, její rysy
- jazyk, komunikace a propagandistické prostředky ve spojení s ideologiemi 20. století, jazyk jako nástroj moci

Politologická perspektiva

- charakteristika politických ideologií a jejich klasifikace ve třech spektrech
- klasické politické ideologie: liberalismus, konzervativismus, socialismus a anarchismus (jejich základní znaky a hlavní představitelé)
- moderní politické ideologie: fašismus, environmentalismus a feminismus (jejich základní znaky a hlavní představitelé)

Filosofická perspektiva

- vznik ideologií v prostředí moderny 19. století, vliv Hegelovy a Marxovy filosofie
- biomoc jako nová ideologie státní moci (M. Foucault)
- současná kritika ideologií a postmoderní dekonstrukce ideologií

7. Člověk a politické instituce

Sociologicko-antropologická perspektiva

- sociologické vymezení pojmu instituce a organizace
- historický vznik národních států
- problém byrokracie

Politologická perspektiva

- vznik politických stran, charakterizujte základní rysy politické strany
- politické strany versus společenská hnutí a zájmové skupiny
- funkce a úloha politických stran ve státě a ve společnosti

Filosofická perspektiva

- státní uspořádání předdějinných civilizací a božská role krále
- politické instituce ve starém Řecku a Římě
- vznik západního liberalismu a primát osobních svobod

8. Člověk jako náboženská bytost

Sociologicko-antropologická perspektiva

- pojem mýtus a jeho funkce
- magické uvažování, vztah magie k náboženství a vědě
- role náboženství v hodnotovém a normativním systému
- sekularizace a současná religiozita v české společnosti

Politologická perspektiva

- osvícenská a marxistická kritika náboženství
- náboženský fundamentalismus jako ideologie a role náboženství v politických ideologiích
- „Má být stát neutrální anebo má prosazovat určité pojetí dobra?“ – spor mezi neutralisty a perfekcionisty

Filosofická perspektiva

- charakteristika náboženství, jeho funkce v tradiční společnosti;
- vznik monoteistických náboženství a jejich základní charakteristiky
- kritika náboženství v osvícenství a v racionalismu 19. až 21. století

9. Člověk jako dějinný tvor

Sociologicko-antropologická perspektiva

- cyklické a lineární vnímání času v tradičních a moderních společenstvích
- opakování a regenerace času (Mircea Eliade)
- evolucionistické koncepce dějin kultury: societas a civitas; divoštství, barbarství, civilizace (H. L. Morgan)

Politologická perspektiva

- definice a funkce politického režimu
- Platónovo a Aristotelovo dělení typů vlády
- režimy v moderním světě: liberální demokracie, nové demokracie, východoasijské režimy, islámské režimy a vojenské režimy

Filosofická perspektiva

- vznik historie v antickém Řecku a první velcí historikové
- křesťanská historie spásy, eschatologická a milenaristická hnutí
- hlavní filosofie dějin v 19. a 20. století

10. Člověk jako individuální a sociální bytost

Sociologicko-antropologická perspektiva

- definice člověka jako sociální bytosti, sociální role a jejich smysl v životě jedince a společnosti
- rodina jako základní sociální kontext rozvoje osobnosti jedince
- teoretické koncepty interpretativního paradigmatu v sociologii

Politologická perspektiva

- obecná charakteristika demokracie: kdo je to lid a kam by měla sahat jeho moc
- čtyři modely demokracie: klasická demokracie, demokracie jako ochrana, demokracie jako nástroj rozvoje, lidová demokracie
- různé pohledy na demokracii: pluralismus, elitismus a Schumpeterovo pojetí demokracie, korporativismus, nová pravice, marxismus, deliberativní pojetí demokracie

Filosofická perspektiva

- vznik svobodného jednotlivce v řeckých obcích, příklad Sókrata
- filosofické definice osoby, pojetí osoby v humanismu a renesanci
- vznik moderního individualismu a krize postmoderního subjektu

11. Člověk jako subjekt sociálních institucí

Sociologicko-antropologická perspektiva

- sociální instituce a jejich definice v sociologické perspektivě
- rodina jako primární sociální instituce, její proměny a příbuzenství jako základ nejstarších společenství a jako kulturní konstrukt
- konsenzuální paradigma v sociologii

Politologická perspektiva

- reprezentace moci a její různé podoby, funkce a význam voleb
- charakteristika většinových a poměrných volebních systémů, jejich výhody a nevýhody
- čtyři teorie volebního chování

Filosofická perspektiva

- postavení člověka v předdějinných civilizacích mytické doby
- definice člověka jako společenského tvora (Aristotelés, Seneca, Akvinský)
- vznik novověkých teorií společenské smlouvy a liberální podoba státu

12. Člověk jako symbolická bytost: jazyk a řeč

Sociologicko-antropologická perspektiva

- vztah jazyka a kultury

- definice symbolu, jeho obsah a význam pro kulturu
- univerzální a arbitrární symboly, Jungova teorie archetypů, symbolika středu

Politologická perspektiva

- charakteristika zákonodárné moci a její vztah k moci soudní a výkonné
- zákonodárná moc v ČR, pravomoci Poslanecké sněmovny ČR a Senátu ČR
- zákonodárná iniciativa a proces schvalování zákonů v ČR

Filosofická perspektiva

- charakter a funkce symbolu, rituálu a řeči jako základu kultury
- spor o povahu jazyka mezi sofisty a klasickými filozofy (Sókrates, Platón, Aristotelés)
- vývoj novověké filosofie jazyka

13. Člověk mezi dobrem a zlem

Sociologicko-antropologická perspektiva

- normativní řád a jeho souvislost s hodnotovým systémem
- dopady a využití sociálních věd
- kulturní imperialismus: ideologie, vědění a moc

Politologická perspektiva

- obecná role ústavy v politickém systému, co tvoří českou ústavu, její jednotlivé hlavy
- definice soudní moci a její vztah k ostatním složkám státní moci, soustava soudů v ČR
- Ústavní soud, jeho pravomoci, počet soudců, způsob jejich jmenování

Filosofická perspektiva

- klasické etické teorie antiky a středověku
- vznik autonomní etiky (osvícenství, Kant)
- etické směry 20. století a jejich pojetí spravedlnosti

14. Člověk mezi svobodou a biologickou podmíněností

Filosofická perspektiva

- člověk jako biologická, psychologická a spirituální jednota
- péče o duši, existence a transcendentní povaha člověka
- filosofie života a sociálně-biologické teorie 19. a 20. století

Sociologicko-antropologická perspektiva

- sociální status a biologické a sociální charakteristiky, které se na něm podílí
- kultura jako prostředek k vymanění se z biologických určeností
- genderové rozdíly v perspektivě biologické a sociální podmíněnosti

Politologická perspektiva

- charakteristika ekonomického systému kapitalismu a socialismu
- tři typy kapitalismů: angloamerický (podnikatelský), rýnsko-alpský (sociální) a východoasijský (kolektivní)
- státní a tržní socialismus

15. Člověk jako tvůrce vědy

Filosofická perspektiva

- vznik epistémé u Platóna a Aristotela
- začátky novověké vědy a kartesiánský obrát k metodě
- teoretické modely vědy (neopozitivismus, změna paradigmatu, teorie falsifikace)

Sociologicko-antropologická perspektiva

- racionalismus jako základní kámen vzniku moderní společnosti
- historické konsekvence racionality ve vývoji společnosti
- vzdělávací systém jako socializační nástroj a součást kognitivního systému společnosti

Politologická perspektiva

- charakteristika byrokracie a jednotlivé teorie byrokracie
- úloha a funkce byrokracie v politické sféře
- zdroje moci byrokracie a její kontrola